

ARBEJDSLØN OG ARBEJDSLØSHED

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 7. November 1927

Af K. Vedel-Petersen

Ganske naturligt har den voldsomme Arbejdsløshed, der har hærget Europa siden 1921, ført til Undersøgelse af, hvilke Aarsager der har været i Virksomhed, og hvilke Hjælpemidler der kunde bringes i Anvendelse derimod. Som Hovedaarsag udpegedes almindeligt det indtraadte Prisfald, og det var derfor med en særlig Betænkelighed, at man blev Vidne til, at Arbejdsløsheden, trods Prisfaldets Ophør, faldt i Leje paa et ret konstant, men væsentlig højere Niveau end normalt. Denne lagttagelse medførte derfor ogsaa en Frygt for, at Arbejdsløsheden permanent vilde holde sig paa et Niveau, der laa to til tre Gange højere end før Krigen.

Som Aarsager til dette Forhold har man snart udpeget Krigstidens Kapitaltab, for Europas Vedkommende Tabet af de oversøiske Markeder eller Forstyrrelsen i Omsætningen ved Ruslands Isolering eller ved de nye Toldmure rundt i Verden.

Men i det seneste Par Aar har Spørgsmaalet om Sammenhængen imellem Arbejdsløshedsniveauet og Ledigheden været Genstand for en lidenskabelig Diskussion — baade teoretisk og praktisk — baade herhjemme og udenlands.

Aarsagsforbindelsen mellem Arbejdsløshedsniveauet og Arbejdsløsheden synes da ogsaa at ligge lige for, idet Problemet Arbejdsløshedsniveauet og Ledigheden maa kunne formuleres som dette: Gælder den almindelige Lov om Relationen mellem en Vares Pris og dens Afsættelighed ogsaa, hvor Varen er Arbejdskraft og hvor Prisen er Løn? Spiller der her Forhold ind, der komplicerer Problemet og tvinger os til at moderere Erfaringerne om Prisens Indflydelse paa afsat Mængde.

Det vil være hensigtsmæssigt først at præcisere de Begreber, der skal tales om.

Ved Arbejdsløshed forstaar man det Forhold, at Tilbud om Ydelse af Arbejde paa det givne Tidspunkt og til de givne Betingelser overstiger Efterspørgslen efter Arbejdskraft. Og et Maal for Arbejdsløsheden har man i det Antal Arbejdstimer, som der faktisk i et Samfund arbejdes færre end det, som Arbejderne var villige til at præstere paa de givne Arbejdsbetingelser. Dette Maal er jo teoretisk rigtigt, men praktisk ugørligt at faa oplyst. Paa den anden Side præciseres herved, at den, der arbejder paa indskrænket Tid, faktisk er arbejdsløs i almindelig Forstand i et vist Antal Timer.

Arbejdsløshed er imidlertid en daarlig Betegnelse for dette Misforhold. Vi ynker ikke den, der er arbejdsløs — fordi han er uden Arbejde — men fordi han er uden Fortjeneste, og vi beklager det samfundsmæssigt, fordi Forholdene af en eller anden Grund hindrer ham ved sit Arbejde i selv at frembringe det Nytteoverskud, som han behøver for at eksistere.

Naar jeg anholder Ordet, er det fordi det forleder til at tro, at det væsentlige i Problemet er at fremskaffe Arbejde, og de Bestræbelser og Forslag, der kommer frem, bærer Præg af denne Misforstaaelse. Det er ikke Arbejde, der mangler, det er Mulighed for Fortjeneste, Mulighed for Produktion. Jeg ser her bort fra det menneskelige Tab, at naar Arbejdslejligheden kommer igen, da ofte ikke længere træffer samme Mand, der enten er gaaet til Bunds, eller i alt Fald er bleven af ringere Værdi.

I et Samfund gælder det jo ikke netop om at underkaste sig saa megen Anstrengelse som muligt, men derimod at gøre Arbejdet saa effektivt som muligt, saa Værditilvæksten bliver størst mulig. At give Arbejde kan være en udmærket Maade at yde Understøttelse paa baade fagligt og moralsk, men ikke økonomisk, og man løser ikke Arbejdsløshedsspørgsmaalet ad den Vej.

Problemet er derfor ikke noget Beskæftigelsesproblem, idet Arbejdets Mængde er ubegrænset, det er et Prisproblem, det er Spørgsmaalet om Produktionens Resultat og dens Omkostninger.

Men derfor bør det dog erindres, at Produktionens Formaal er at skaffe Midler til Dækning af de menneskelige Behov — ogsaa af Behovet for Ledighed. Det er en af Produktionens Opgaver at skabe Arbejdsløshed, men det er Fordelingens Opgave at gøre Ledigheden til et Gode.

Arbejdslønnen defineres som den Pris, der betales for Raadigheden over Produktionsfaktoren Arbejde.

Naar Arbejdslønnen er en Pris, er vi opfordrede til at undersøge, hvorledes denne dannes, og vi kan da ligesaa lidt betragte Arbejdslønnen som en Gave eller en social Udgift (den er tværtimod en Del af den nationale Indtægt) som vi kan se den fra Arbejderens Synspunkt, d. v. s. som Købekraft. Om Arbejderen kan hævde sin Levestandard eller ej er i denne Forbindelse irrelevant. Dernæst siger Definitionen, at Lønnen ydes for at opnaa Raadighed over Arbejdskraft, saaledes at det pointeres, at det er overladt til Køberen, hvad han kan faa ud af den. Derfor er det ikke Timelønnen end ikke Aarsfortjenesten, der her interesserer os, det er Lønnen pr. produceret Vareenhed eller Arbejdslønnen som Produktionsomkostning. For Driftsherren er Arbejds løn Udgift pr. Vareenhed, for Arbejderen Indtægt pr. Tidsenhed; hvor Driftsherre og Arbejder bør mødes er ved lav Stykløn, der paa Grund af teknisk Effektivitet omformes til høj Ugeløn, men i sig selv er denne intet Maal for Arbejdsomkostningen.

Man kan derfor sige, at hvad Arbejderen tjener om Ugen eller i Timen bør være Arbejdsgiveren uvedkommende, idet dennes Interesse er Arbejds løn pr. produceret Vareenhed; den almindelig anvendte Lønstatistik er da direkte skadelig, for saa vidt den frister Arbejdsgiveren til urigtige Slutninger. Jeg kunde tænke tænke mig, at en Arbejdsgiverorganisation, naar den faar Lønningslister ind, der viser f. Eks. en Timefortjeneste paa 2,25, henstiller til Brancheforeningen om ikke Akkordsatserne er for høje.

Men Arbejds lønstatistiken viser jo hverken Arbejds lønnen som Indkomst (thi Beskæftigelsesgraden er jo variabel), ej heller Lønnen som Omkostning. Derfor er da ogsaa de Sammenligninger, der foretages med 1913—14 som Grundlag, uden videre Mening, fordi derved vises jo blot, at den Arbejder, der i 1914 kunde købe f. Eks. $1\frac{1}{2}$ Pd. Margarine for sin Timeløn, i 1927 kan købe 2 Pd. Margarine. Det er klart, at dette er fuldstændig ligegyldigt som Argument i Striden om Lønnens Højde, naar man da ikke holder paa en fast, uforanderlig Realløn.

Arbejds lønnens Højde bestemmes teoretisk af Forholdet mellem Tilbud og Efterspørgsel eller af Arbejdskraftens relative Knaphed; Lønfastsættelsens Opgave er at begrænse Efterspørgselen til det disponible Tilbud og omvendt at lokke en Efterspørgsel frem, stor nok til at aftage den tilbudte Mængde.

Det menneskelige Arbejde er som bekendt en af de fire Produktionsfaktorer, hvoraf de tre andre er Produktionsmidlerne,

Jorden og Driftsherren. Hver for sig kræver de et Vederlag, og Spørgsmaalet er da, hvoraf tages dette Vederlag, og hvor stort er det tilsammen. Det er da straks klart, at saavel Arbejdsløn som Kapital, Jordrente og Driftsherregevinst maa tages af den Værdi, der skabes ved Produktionsfaktorernes Samvirken eller af Produktionsresultatet, og at deres Sum hverken kan være større eller mindre end dette, om vi gaar ud fra, at der ikke er andre Deltagere i Udbyttet end Ejerne af disse Faktorer.

Ved Produktionsresultatet forstaar jeg Forskellen mellem Værdien af det, der forbruges under Produktionen og det færdige Produkts Værdi, altsaa den Værdi, som Samfundet har vundet netop ved Produktionen — Status før Produktionen og efter Produktionen. Den samlede Værditilvækst, der opnaas ved et Samfunds produktive Virksomhed, repræsenterer Samfundets samlede Købeevne, og det er denne, der udøver Efterspørgselen efter Faktorerne, altsaa ogsaa efter Arbejdskraft. I et statisk Samfund svarer Totalprisen paa et Produkt til den samtidig skabte Købekraft, der jo netop er den Indtægt, der tilfalder Deltagerne i Produktionen.

Det er saaledes disse sidste, der gennem deres Vareefterspørgsel ogsaa efterspørger Produktionsfaktorerne, men denne Efterspørgsel udøves ikke direkte, men gennem Driftsherrerne.

Driftsherrernes samfundsmæssige Funktion er da at kombinere Samfundets produktive Kræfter, og de vil i dette Arbejde være ledet af Ønsket om den størst mulige Rentabilitet, idet de vil søge at anskaffe Produktionsfaktorerne saa billigt som muligt og i de Kvantiteter, der giver størst Afkastning. Men naar Driftslederen møder med sin Efterspørgsel paa Markedet, finder han relativt faste Priser paa saavel Jord som Produktionsmidler og Arbejde. Og da disse Produktionsfaktorer dels i et vist Maal kan erstatte hinanden og dels kan bringes i Samvirke under forskellige Organisationsformer, bliver det hans Kunst at finde det mest økonomiske System, alt under Hensyn til deres indbyrdes Priser og Nytte i Systemet.

Der vil derfor i stort Omfang kunne blive Tale om Substitution af den ene Faktor med den anden, naar den enkelte Faktors Nytte i et vist Mængdeforhold er lavere end dens Pris. Særlig vil Arbejdskraften være udsat for Substitution ved Maskinkraft, en Udvikling, som dog vil være fordelagtig for Arbejdskraften i det lange Løb, for saa vidt Substitutionen betyder øget Produktion og som kun vil skabe Arbejdsløshed under den Forudsætning, at den nye Kombination er teknisk daarliger end den gamle.

Der følger endvidere heraf, at Fordelingen af det alt frembragte Produktionsresultat ingen Rolle spiller som Arbejdsløshedsårsag, medens det er den Fordeling, der stilles i Udsigt, d. v. s. det er Priserne paa Reproduktionsfaktorerne, der er afgørende. Forsaavidt spiller de meget omdisputerede Tantiemer ingen Rolle som Arbejdsløshedsårsag, fordi det er et Restoverskud, der fordeles, hvorimod Arbejdslønnen indgaar som en forud beregnelig Produktionsomkostning. Hermed vil jeg ikke have forsvaret Tantiemeudbetalingen, der iøvrigt viser Tilstedeværelsen af en Profitmargin, der er moden til Inddragelse i Form af højere Løn.

Den engelske Økonom Bellerby har i et Par Artikler i Internationale Labour Review fremsat den Paastand, at Arbejdslønnen skal være saa stor som Produktionen kan bære. Hans Argument er dette: En Lønforhøjelse maa bæres enten af andre Lønindtægter eller af andre Indkomstarter end Løn. Disse sidste Indkomster er Jordrente, Kapitalrente og Profit. Jordrenten og ogsaa Kapitalrenten er beskyttede ved de økonomiske Love og urørlige ligesom iøvrigt den største Del af Profitten. Dog kan der opstaa den Situation, at større Effektivitet kan øge Profitten, men i saa Fald bør Arbejdslønnen hæves, for ellers produceres et Overskud udover the consuming power. For at undgaa den derved foraarsagede Mangel paa Balance med alle dens Følger, bør Industrien frivilligt betale „hvad den kan uden at forhøje sine Salgspriser og uden at skabe Arbejdsløshed“, og præcist angivet — siger Bellerby — skal Lønnen ligge der, hvor der endnu skabes normal Profit. Fejlen er den, at hvis Varen kan sælges til en Pris, der giver Profit til Producenten — saa gaar Varen ogsaa effektivt ud i Samfundsbyttet til den Pris — er derved Købekraft — og efterspørger Arbejde.

Begrebet Købekraft opfattes endvidere undertiden som en Størrelse, man kan forøge eller formindske efter Behag. Man forstaar umiddelbart det urigtige heri saa snart man tænker i Varer, hvoraf et Samfund ikke kan bruge mere end der produceres. Man kan bytte og derved modtage andre Varer, men kun ved at afgive af sit eget Forraad. Det paagældende Samfunds Købekraft er identisk med Samfundets Produktion, og nogen ny derfra forskellig og uafhængig Købekraft — eksisterer ikke. Pengene er kun et Omsætningsmiddel, og flere Penge forøger ikke de Varer, hvis Omsætning de formidler. Et Værelse bliver jo ikke større, fordi vi opmaaler det i Alen i Stedet for i Meter. Noget andet er — men det skal jeg

senere komme tilbage til — at man ved en Kreditydelse kan bringe Faktorer, der er ledige, i Samvirke, men Kreditten er jo i sig selv ingen Forøgelse af den reelle Købekraft, men en Diskontering af fremtidig Købekraft.

Inden jeg gaar videre, vil jeg gerne sige et Par Ord om Betydningen af Købekraftens Anvendelse. Naar vi fordeler Produktionens Udbytte til Produktionsfaktorerne, er det jo til de Individuer, der ejer og altsaa repræsenterer disse Faktorer. Nu er det jo ikke hele Produktionsudbyttet, der ombyttes med Varer direkte og straks, en Del opspares. Denne Opsparing foregaar i Praksis ved Indsætning af Penge i et Pengeinstitut gennem Afskrivninger og Reservefonds o. s. v. og stilles dermed i Virkeligheden til Raadighed for andre, der ønsker at laane Købekraft. Forsaavidt der intet Laanebegær findes for disse Midler, vil Virkningen være den, at den cirkulerende Pengemængde indskrænkes, hvilket betyder lavere Priser.

Spørgsmaalet om Købekraftens Anvendelse er blevet belyst af Professor Cassel i et Par Artikler i „Sociale Praksis“ om Notstandsarbeiten oder Lohnabbau. Professor Cassel hævder heri, at selv den Anvendelse af Kapital, der medgaar til Iværksættelse af Nødhjælpsarbejder, skaber lige saa stor Arbejdsløshed som den afhjælper, fordi den anvendte Kapital jo ikke kan stemples op af Jorden, men maa tages et eller andet Sted fra, hvor Manglen af den skaber Arbejdsløshed.

Herimod kan jo indvendes, at hvis de til Nødhjælpsarbejder anvendte Midler tages fra en ganske uproduktiv Anvendelse — som f. Eks. en ren Understøttelse — forøges Samfundets Købekraft ved Nødhjælpsproduktionen og navnlig at hvis i en Depressionsperiode Kreditten er falden sammen og naar den nominelt i Penge udtrykte Købekraft forsvinder, kan Kreditudstedelse og Nødarbejder øge Produktionen, idet man da ikke drager Faktorer fra anden Anvendelse, men blot bruger dem, der ligger ubrugte hen.

Hvis man imidlertid reducerer hele Spørgsmaalet til et blot og bart Beskæftigelsesproblem, er der intet til Hinder for, at man kunstigt kan ændre Efterspørgselen, saa den rettes mere imod Varer, til hvis Produktion der kræves forholdsvis meget Arbejde, men Følgen vil da være en ringere Samfundsproduktion, en lavere Levestandard og en lavere Realløn.

Endelig vil Paastanden om, at den Fordeling af Produktionsresultatet, der giver største Opsparing, ogsaa vil være den heldigste, være begrundet derved, at Opsparingen er Betingel-

sen for et større Produktionsresultat i Fremtiden og en større Efterspørgsel efter Arbejdskraft.

Vi kan da foreløbig slaa fast, at det er et Samfunds samlede Produktionsresultat, hvorfra Efterspørgselen efter Arbejdskraft udgaar, og at Produktionsresultatets Fordeling mellem Produktionsfaktorerne er uden Betydning som Arbejdsløshedsaarsag saa længe selve Fordelingsforholdet ikke hæmmer Produktionsfaktorernes Samvirke.

Efter de sædvanlige Regler for Prisdannelse vil Produktionsfaktorernes Priser dannes ud fra Faktorernes relative Knap-
hed, saaledes at Prisen fæstnes der, hvor der opnaas Ligevægt imellem Tilbud og Efterspørgsel efter hver af Faktorerne.

Det maa dog her erindres, at Efterspørgselen efter Produktionsfaktorerne er en forenet Efterspørgsel, saaledes at den, der efterspørger den ene, f. Eks. Arbejdskraft, samtidig efterspørger baade Jord og Kapital.

Prisen paa Produktionsfaktorerne skulde herefter danne sig, saa der opnaaedes Balance imellem Tilbud og Efterspørgsel, og det vil sige saaledes, at alle de disponible og anvendelige Mængder blev taget i Anvendelse. Men Spørgsmaalet er da, om dette er muligt — om dette vil falde sammen med den tekniske Organisation, med andre Ord, om det kvantitative og det kvalitative Krav altid vil give den samme Sammensætning.

Produktionsfaktorernes indbyrdes Mængdeforhold behøver imidlertid ikke at falde sammen med det Mængdeforhold, der under Hensyn til Teknik og Organisation vil give den største Værditilvækst, det største Produktionsresultat. Dette hænger sammen med, at Kombinationen i Praksis er ganske uelastisk, idet man ikke kan anvende $\frac{1}{10}$ Arbejder, en halv Maskine eller udvide sin Bygning med $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{1}$ Alen og ligeledes med, at Sædvane eller Arbejdsgivernes hele Indstilling giver Fortrin til en bestemt Kombination, selv om en anden Kombination økonomisk var heldigere for Arbejdsgiveren, d. v. s. Kapitalens tekniske Investeringsform — for at citere Professor Birck — behøver ikke at være en saadan, at al Kapital anvendes og samtidig beskæftiger, coopererer med al Arbejdskraft. For at lokke en yderligere Efterspørgsel frem, maatte Prisen paa Arbejdskraften falde meget betydeligt, men den lavere Løn vilde da bevirke, at Efterspørgselen efter f. Eks. Kapital bliver saa ringe, at denne Faktor nu rykkes ud af Balancen, idet man gaar bort fra en arbejdssparende Teknik og foretrækker at spare paa Kapitalanvendelsen. Arbejdslønnen

kan saaledes tænkes at falde saa langt, at det betaler sig at gaa over i en lavere Teknik.

Og hvis disse Betragtninger er rigtige, vil det sige, at dette, at en Produktionsfaktor ikke udnyttes fuldt ud, ikke nødvendigvis behøver at være Udtryk for, at dens Pris er for høj. Selv en Nedsættelse i Prisen vilde paa Grund af de givne Rammer ikke medføre en betydende Forøgelse i Efterspørgselen efter den, og den større ved Prisfaldet fremkaldte Efterspørgsel vilde i saa Fald netop foraarsage en Afgivelse fra den Sammensætning af Produktionsfaktorerne, der var heldigst.

Hermed — forekommer det mig — er det muligt at forstaa den store Arbejdsløshed, der herskede i England ved Industriens Gennembrud tiltrøds for, at Arbejdslønnen laa under Eksistensminimet. Man kan ikke — synes jeg — der nøjes med en Henvisning til Befolkningstilvæksten, hvorved jo kun gives Forklaring paa den lave Løn, men netop ikke paa, at Arbejdsløsheden trods denne Løn dog antog det Omfang, den gjorde. Man kan maaske udtrykke dette saaledes, at Tilbudet af Produktionsfaktorer er kvantitativt bestemt, hvorfor Tilbudsprisen vil være bestemt ved Faktorernes Knaphed, medens Efterspørgselen er kvalitativt bestemt. Efterspørgselen er en samlet Efterspørgsel efter alle fire Faktorer. Dens samlede Pris vil være bestemt af Produktionens Værditilvækst, medens Fordelingen mellem dem vil være bestemt ved Faktorernes relative Knaphed. Hvor Prisen for hver af dem derfor vil komme til at ligge vil afhænge af Faktorernes indbyrdes Konkurrence, men saa længe deres samlede Pris falder indenfor Produktionsresultatets Værdi — vil Produktion finde Sted. Arbejdskraftens laveste Pris er bestemt ved denne Faktors specifikke Knaphed, dens højeste mulige Pris af Produktionsresultatet minus de Vederlag, der lige er nødvendige for at faa de tre andre Faktorer med i Samvirket. Det er Fagforeningernes Virksomhed, der har forceret Lønnen, naar den laa under, hvad den efter Ligevægtsloven skulde, d. v. s. har overvundet Gnidningsmodstanden og har holdt den oppe ved at skabe kunstig Knaphed paa Arbejdet — ved at holde en Del af dette ude af Markedet.

Spørgsmaalet er derefter, om Arbejdslønnen har beslaglagt saa stor en Del af Produktionsresultatet, at de andre Faktorer ikke kan faa den Pris, der svarer til deres Knaphed, for ligesaa vel som Arbejdet kræver sin Pris, kræver Kapitalen, Driftsherrerne og Jorden deres Priser, der er hverken mere eller

mindre uberettigede end Arbejdets Pris og opfylder den selv samme samfundsøkonomiske Funktion som denne.

Og derfor er Betingelsen for, at en Lønforhøjelse ikke skal foraarsage Arbejdsløshed den, at Lønforhøjelsen kan afholdes indenfor den af Produktionen skabte Værdi enten af de andre Faktors Vederlag — uden at hindre deres Deltagelse i Samvirket, eller kan afholdes af en ved større Effektivitet skabt ny Værdi, eller endelig, at Lønforhøjelsen gennem en Prisforhøjelse kan overvæltet paa andre udenfor Arbejderklassen — og dette sidste endog kun, naar Efterspørgselen efter Varer ikke derved ændrer Karakter og Omfang. —

Naar vi dernæst prøver at anlægge de Synspunkter, der er fremhævet i det foregaaende, paa vor øjeblikkelige Situation, ligger det nær at begynde med at sammenholde Reallønnen Højde i de sidste 10—12 Aar med Arbejdsløshedsprocenterne i disse Aar for at se, om der er nogen tydelig udtalt Korrelation der imellem. Man finder da det besynderlige Forhold, at Aaret 1920, der viser det højeste Indekstal for den gennemsnitlige Timefortjeneste og et Indekstal for den gennemsnitlige Realløn pr. Time temmelig nøjagtig svarende til det for 1926 udfundne, samtidig viser den laveste Arbejdsløshedsprocent siden 1916 nemlig 6,1, en Procent, der endog er den næstlaveste, saa længe Arbejdsløshedsstatistiken har været ført. I Aaret 1918 har vi en Arbejdsløshedsprocent paa 18 samtidig med, at Reallønnen Indekstal var 95. Og endelig i 1919 efter den store generelle Lønforhøjelse, der fører Reallønnen Indekstal op paa 138, falder Arbejdsløshedsprocenten fra 18,1 i 1918 til 10,7. Med andre Ord en real Timeløn, hvis Indekstal er 95, og en real Timeløn, hvis Indekstal er 162, kan forliges med Ledighedsprocenter paa henholdsvis 18,1 og 19,7, og Ledighedsprocenterne 9,7, som i 1917, og 10,7, som i 1924 kan forliges med Indekstal for den reelle Timefortjeneste paa henholdsvis 86 og 138. Den Kausalforbindelse, der er imellem Lønhøjde og Ledighed, har saaledes i disse Aar ikke været stærk nok til at overvinde andre samtidigt og modsat virkende Aarsager.

Vi maa dernæst gøre os klart, hvorledes Stigningen i Timefortjenesten er blevet udredet, og af hvilke Indkomster den er blevet baaret.

Det vil da være af Interesse at vide, om Landets Produktion er steget siden 1913, med andre Ord om det danske Samfund producerer mere eller mindre end før Krigen. Det er jo nemlig Fordelingen af denne Produktion, hvorom Striden

staar. Jeg har derfor ud af den officielle Produktionsstatistik taget ialt 71 Varer, hvis Produktion var kendt baade i 1913 og 1926, udregnet Stigningen for hver Vare og tillagt det enkelte Indekstal en Vægt svarende til Varens Produktionsværdi i 1926.

Jeg indrømmer straks, at det Tal, jeg naar til ved denne grove Metode, jo ikke maa tages altfor bogstaveligt, idet en Udregning af et saadant Indekstal frembyder meget betydelige Vanskeligheder, f. Eks. har jeg maattet udelade de Varer, der ikke produceredes i begge de nævnte Aar, og har udeladt et Par andre, hvis Stigning var altfor formidabel og som derfor vilde veje forholdsvis for tungt til. Paa den anden Side har jeg bestræbt mig for kun at faa Varer med, hvis hele Produktion er kendt baade i 1913 og 1926. Men trods disse forskellige Fejlkilder er jeg alligevel overbevist om, at selv denne summariske Beregning giver en brugbar Antydning af Forholdet mellem de to Aars Produktion.

Det samlede Indekstal er da i 1926 152 mod 100 i 1913 d. v. s. for 4 Landbrugsvarer 142 og for 67 Industrivarer 165. Tages Hensyn til, at Befolkningen samtidig er vokset med 22 pCt., faar man altsaa en reel Fremgang paa ca. 24 pCt., men som sagt, Tallet kan godt være 20 eller 30. Hovedsagen er, at Produktionen utvivlsomt er steget, saa der i 1927 er mere til Fordeling end i 1913. Som en lille Kontrol prøvede jeg at tillægge de enkelte Varers Indeks en Vægt svarende til Produktionsværdien i 1913 og fandt da en mindre Stigning nemlig ca. 145, hvilket jo lyder meget sandsynligt i Forhold og viser, at den Forskydning af Produktionen, der er foregaaet, er sket til den rigtige Side. — Uden Anvendelse af Vægt var Gennemsnittet af de 71 Varers Indekstal 142. Produktionsværdien for de 71 Varer var i 1926 knap 1,7 Milliard Kr.

Hvis man nu var letsindig og gik ud fra Indekstallet for Produktionen af Industrivarer paa de 165 og lod Arbejdstyrkens Forøgelse paa ca. 20 pCt. opvejes af Indskrænkningen i Arbejdstiden ligeledes paa ca. 20 pCt., kunde man paastaa, at Produktionsforøgelsen maatte skyldes en tilsvarende Stigning i Produktionens Effektivitet, og at Produktionsfaktorerne nu havde en Produktmængde til Deling, der var 65 pCt. større end i 1913.

Jeg indrømmer, at Tallet lyder usandsynlig højt, men jeg har ikke kunnet faa det mindre. Oprindeligt havde jeg kun 52 Varer, men føjede saa 19 Varer til, der viste sig at have en Stigning, der laa noget højere, men dog i samme Plan som Stigningen for de først udvalgte 52 Varer.

Efter Lønstatistikken faar vi nu Indtryk af, at Arbejdernes gennemsnitlige Timefortjeneste er steget ret betydeligt siden 1914 — som reel Købekraft ca. 30 pCt. og som Udgift for Arbejdsgiverne ca. 50 pCt. Men som allerede nævnt foran, har den blotte Paavisning af denne Stigning i og for sig ingen Interesse i denne Sammenhæng, da det er Løn pr. produceret Vareenhed eller Arbejdslønnens Andel af Forædlingsværdien, der er afgørende, og dertil kommer, at Arbejdslønniveauet i 1914 vistnok laa ret lavt, idet en Indeksberægning viser, at Real-Aarslønnen dette Aar for faglærte i Sammenligning med 1897—98 kun var steget ca. 14 pCt., medens de ufaglærtes Realløn efter samme Berægning overhovedet ikke var steget. En anden Berægning giver dog en Stigning i Reallønnen pr. Time paa godt 10 pCt. Man kan da antagelig regne med, at der var en mindre Margin at indvinde, en Margin, som nu indregnes i den Stigning, der fandt Sted efter 1914 og gør denne Stigning større end Perioden økonomisk er ansvarlig for. Jeg vil hermed kun have sagt dette, at naar man benytter 1914 til Sammenligning, maa man gøre sig klart, hvad det er man sammenligner.

Er nu denne Stigning i Timefortjenesten opnaaet paa Kapitalrentens Bekostning? En Undersøgelse af Rentens Højde viser, at den højeste Diskonto var gældende i Aarene 1920 og 1924, da Satsen var 7 pCt., samtidig med at Arbejdsløsheden laa relativt lavt. Dette synes i Modstrid med, at Kapitalens Krav om Forrentning er afgørende for, om Produktionen bliver sat i Gang. Forholdet er imidlertid formentlig dette, at Kapitalrentens Højde baade er Aarsag og Virkning, saaledes at høj Kapitalrente samtidig med høj Beskæftigelse viser, at Arbejdslønnen har ligget lavere end Arbejdets Produktivitet gjorde muligt, medens høj Kapitalrente og stor Arbejdsløshed viser, at Kapitalens Krav om Forrentning staar i Aarsagsforbindelse med denne Arbejdsløshed. Omvendt vil lav Kapitalrente og stor Arbejdsløshed tale for, at Lønningerne ligger for højt, medens lav Kapitalrente og lav Arbejdsløshed tyder paa et sunt Samfund i Arbejde. Der synes saaledes at være nogen Grund til at tro, at Kapitalens Rentefordring kan nævnes som en Aarsag til Arbejdsløsheden i enkelte af disse Aar. Men Kapitalens Rentefordring hviler paa dens Knaphed og maa derfor betales, og man kan da sige, at den af Kapitalens Knaphedsposition skabte højere Laanerente har gjort, at den gældende Løn blev for høj til, at alle kunne beskæftiges. Men

i 1927 er det ikke Pengenes Pris, men deres delvis kunstige Knaphed, der virker hæmmende.

Profitten er sandsynligvis blevet stærkt beskaaret. Uden at kunne angive noget talmæssigt Udtryk derfor, kan den Tilbageholdenhed der vises, hvor Talen er om Oprettelsen af nye Foretagender, ligesom Antallet af Fallitter og Antallet af Virksomheder med Underskud tages som Udtryk for, at Profitten er formindsket. Det er ligeledes utvivlsomt, at de egentlige Arbejdslønnere har vundet paa Bekostning af andre Lønnede, derved at disse Klassers Indkomst ikke giver dem samme reelle Levestandard som tidligere. Dette gælder f. Eks. Handels- og Kontorpersonale, hvis Lønninger nominelt er steget 50 pCt., i mange Tilfælde mindre, og visse Funktionærer og Tjenestemænd.

At en anden eller tredje Del af Lønforhøjelsen kan motiveres ved en Effektivitetsforøgelse indrømmes af alle, men Spørgsmaalet er blot, hvor stor en Del af Stigningen der kan forklares ad den Vej. Professor Ohlin anslaaer i sin nylig udkomne Pjece om Arbejdsløsheden vel ikke direkte noget Tal, men opererer med Procenter paa 15 til 20, hvilket efter Professorens Mening motiverer en noget større Lønstigning paa Grund af den bedre Udnyttelse af den faste Kapital. Der foreligger praktisk talt intet offentligt Talmateriale til Bedømmelse heraf; hvad der foreligger er saa spredt og tilfældigt, at det højst kan vise en Tendens. Statistisk Departement har i sin Produktionsstatistik for 1926 kun udtalt, at Produktionsmængden pr. Arbejder er forøget i store Dele af Industrien i Perioden fra 1924—26, men at det iøvrigt ikke er muligt at eftervise Aarsagerne til den konstaterede almindelige Tendens til større Arbejdseffektivitet.

Det er jo imidlertid her Hundene ligger begravet, og det maa betones, at Krav om Arbejdslønnens Børægelse ned eller op støttet paa Oplysninger om Arbejdsomkostningen pr. Vareenhed vil have stor Vægt. Jeg har derfor forsøgt at fremskaffe nogle Oplysninger herom.

For nu først at belyse Arbejdslønnens Andel af Forædlingsværdien har jeg for Landbrugets Vedkommende prøvet at undersøge, hvor stor en Del af Bruttoudbyttet der er gaaet til Arbejdsomkostninger i hvert af Aarene 1916—17 til 1924—25, d. v. s. de Aar, for hvilke der foreligger Regnskabsresultater fra det landøkonomiske Driftsbureau. Man finder da, at samtlige Arbejdsomkostninger (inclusive Ejers og Families eget Arbejde) i Gennemsnit udgjorde ca. 32 pCt. af Bruttoudbyttet

... højest i 1921—22 med 40 pCt. og lavest i det første og sidste Aar med henholdsvis 26 og 28 pCt.; eller deler man Perioden i 3 . 3 Aar, faar man henholdsvis 31, 35 og 31 pCt. Tager vi Folkeholdet alene faar vi, at Udgiften hertil udgjorde 17, 19 og 16 pCt. af Bruttoudbyttet i de tre 3-Aarsperioder. Det synes af disse Tal at fremgaa, at Arbejdsomkostningen indenfor Landbruget kun i 1921—22 har afveget betydeligt fra gennemsnitligt at udgøre ca. en Trediedel af Bruttoudbyttet. Men sætter man endelig Arbejdsomkostningen i Forhold til Forædlingsværdien defineret som Bruttoudbyttet minus Vareforbruget, der jo købes ude fra — altsaa det danske Landbrugs Nettoprodukt, der er til Fordeling, er der Forskelle fra Aar til Aar. Gennemsnitlig for de 9 Aar fra 1916/17—24/25 udgjorde Arbejdsomkostningerne 46 pCt. af Forædlingsværdien, samtidig var Udbytteprocenten 8,2, men i 1921—22 udgjorde Arbejdsomkostningerne ikke mindre end 64 pCt. af Forædlingsværdien og Udbytteprocenten faldt til 1,2. I 1918—19 var Arbejdsomkostningerne kun 38 pCt., men Udbytteprocenten 12,7. I 1925—26 steg Arbejdsomkostningerne til ca. 61 pCt. af Forædlingsværdien og Udbytteprocenten faldt til 1,5. I 1926—27 steg Arbejdsomkostningerne yderligere til 66 pCt. og Udbyttet faldt til 1 pCt. Dette skyldes, at Bruttoudbyttet stiger og falder med Priserne paa Landbrugets Salgsprodukter. Tager vi endelig Folkelønnen i Forhold — ikke til Bruttoudbyttet men til Driftsomkostningerne, finder vi en ret konstant Procent, ca. 67.

For en Maskinfabrik indenfor Sværindustrien udgjorde Arbejdslønnen i videste Forstand (med Kontorpersonale osv. op til Direktøren) i 1925 39 pCt. af Driftsomkostningerne og 60 pCt. af Forædlingsværdien, i 1926 henholdsvis 46 pCt. og 70 pCt., atter paa Grund af Forskelle i Produktets Værdi i de to Aar.

I Handelsministeriets Industriudvalgs Beretning finder man en Kalkulation over Fabrikationsprisen paa et Par Boxcalf Herrestøvler i 1914 og i 1927. Der meddeles imidlertid kun Prisen paa Materiale, Arbejdslønnen og andre Omkostninger, men ikke Fabrikens Salgspris, den maa man søge andre Steder i Beretningen og delvis beregne som en Gennemsnitspris, hvilket jo betyder en vis Fejlkilde. Det viser sig da, at Materialet siden 1914 er steget 47 pCt., Løn 77, men andre Omkostninger 91, og Forskellen mellem Omkostningerne og Salgsprisen 166 pCt. Lønnens Andel af Forædlingsværdien var i 1914 48 pCt., i 1927 kun 44 pCt.

Stigningen i Arbejdets Effektivitet kan f. Eks. belyses ved en Undersøgelse af Stigningen i Akkordsatserne sammenholdt med, hvad der faktisk er tjent ved at arbejde efter disse Satser. For Murerfaget ses det saaledes, at Stigningen i Akkordsatserne siden 1916 kun er 55 pCt., idet Prisen for 1 m² 2 Stens Mur i 1916 var 90 Øre, men i 1927 138 Øre, medens Timefortjenesten var henholdsvis 130 og 230 Øre (eller 77 pCt.) uden forøget Effektivitet kunde Timefortjenesten kun være steget til ca. 2 Kr. Effektiviteten maa da være steget med 15 pCt. For Tømmerfaget kan paavises en lignende Stigning.

For Cigarmagere ved Haandarbejde belyses Stigningen derved, at Akkordprisen pr. Mille i 1914 var 17,50 Kr., i 1927 37,53, hvilket er en Stigning paa 114 pCt., medens Timefortjenesten paa disse Akkorder var henholdsvis 61,1 Øre og 151 Øre, hvad der igen giver en Stigning i Effektiviteten paa 15 pCt. Efter en anden Undersøgelse synes denne Stigning allerede at være indtraadt inden 1921, idet en Beregning 1914—21 viser et lignende Forhold.

I Snedkerier er Stigningen i Arbejdsintensiteten fra 1914 til 1921 opgjort til 36 pCt., idet den gennemsnitlige Timefortjeneste i 1914 var 60 Øre og i 1921 200 Øre og den gennemsnitlige Arbejds løn for en Standardvare i 1914 var 241 Øre og i 1921 589 Øre. En væsentlig Del af denne Stigning tilskrives dog tekniske Forbedringer.

I Bomuldsvæverierne blev, for at tage en enkelt Virksomhed, 190 Væve i 1914 passet af 88 Arbejdere, i 1927 kun af 58 Arbejdere. Og de 58 havde samme Produktion pr. Væv pr. Time som de 88. Forøgelsen er da 52 pCt. i præsteret Arbejds mængde. Samtidig steg Akkordsatsen med 75 pCt., Timefortjenesten med 179 pCt., hvilket giver en Effektivitetsforøgelse paa 59 pCt., svarende meget godt til de ovenfor fundne 52 pCt.

I Klædevæverierne finder man en lidt mindre Stigning. Vævelønnen for 1 m Serges var i 1914 70,8 Øre, i 1927 133,8 Øre, d. v. s. en Stigning paa 88,7 pCt. Timefortjenesten er steget 179 pCt., Effektivitetsforøgelsen 47 pCt. I 1919 havde man i det højeste 180.000—200.000 Skud pr. Arbejdsuge, d. v. s. Skyttens Bevægelse gennem Stoffet med en Arbejdstid paa 57—58 Timer og i 1927 har man det samme Antal Skud i 48 Timer d. v. s. en Stigning alene siden 1920 paa ca. 18 pCt.

I Trævareindustriens forskellige Brancher finder man ligeledes en betydelig Stigning. I 1914 produceres 150 Par Træ-

sko pr. Mand pr. Uge à 57 Timer, men i 1927 produceres 186 Par Træsko pr. Mand pr. Uge à 48 Timer, d. v. s. en Stigning paa 48 pCt. Arbejdslønnen pr. Par Træsko — Time-løn + Akkordløn — er steget fra 19 Øre til 33 Øre, d. v. s. en Stigning paa 58 pCt. En gros Prisen fra Fabrik er steget 140 pCt., skønt Materialet kun er steget 70 pCt., og Arbejds-lønnen pr. Par med 58,3 pCt. Arbejdslønnen udgjorde da ogsaa i 1914 27 pCt. af Fabrikens Salgspris, men kun 20 pCt. i 1927. Fabrikationen af Drittelstave (2 Mand kunde i 1914 save Stave til 400 Dritler pr. Dag, 1 Mand fuge til 250, 1 Mand høvle til 400 og 1 Mand pakke Stave til 400 Dritler pr. Dag) er steget med 20—25 pCt., hvilket under Hensyn til, at Arbejdsdagen ikke længere er 9,5, men 8 Timer betyder en Effektivitetsforøgelse paa 42—48 pCt. Den samme Stigning findes for Arbejde ved Paaslaaning, idet en Mand i 1914 kunde beslaa 10 Par Kapsko eller 15 Par Træsko pr. Dag, men i 1927 henholdsvis 12 og 18 Par — i den kortere Arbejdstid. I 1914 var Arbejdslønnen pr. Par Mands-Træsko 22 + Arbejdsmands-Timeløn 12 Øre = 34 Øre; i 1927 50 + 16 Øre pr. Par, d. v. s. en Stigning paa 94 pCt. Detail-prisen pr. Par Mands-Træsko var i 1914 2,50 Kr., i 1927 5,35 Kr. For Jord- og Betonarbejderne er Akkordtariffen steget ca. 70 pCt., men Timefortjenesten 148 pCt. svarende til en Effektivitetsforøgelse paa 46 pCt. Tager man et særligt Ar-bejde som f. Eks. Udgravning af en Villagrund af en bestemt Størrelse vilde den for Jordarbejde, for Støbning og for Opstil-ling af Forskalling i 1914 have kostet 500,56 Kr., men i 1927 883,06, d. v. s. at disse Akkordsatser var steget 76 pCt., hvil- ket i Forhold til Timefortjenesten giver en Effektivitetsforøgelse ikke som før nævnt paa 46, men paa 41 pCt.

For Bygningssnedkerne er Akkordsatserne ved Arbejdets Indstilling i Bygningen steget 50 pCt., men Timefortjenesten er steget fra 75 Øre i 1914 til 180 i 1927 d. v. s. en Stig-ning i Effektiviteten paa 60 pCt. I Malerfaget er Akkord-satserne steget fra 100 til 228, men Timefortjenesten fra 100 til 270, hvilket giver 19 pCt. Forøgelse af Effektiviteten. For-merne under Jernindustrien har øget Effektiviteten med op til 61 pCt. efter Forholdene at dømme paa en bestemt Virksom-hed, hvis Arbejde og Teknik er den samme nu som i 1914. Akkordtariffen er steget fra 100 til 136, Fortjenesten i 1914 var 73,5, i 1927 160,6 Øre, en Stigning paa 119 pCt.

Ved Nitning er Arbejdstempoet øget fra 1920—27 med ca. 12—13 pCt., ved Nitning med f. Eks. $\frac{7}{8}$ " Nagler og under

samme Arbejdsforhold fra 52—59 Nagler pr. Time. For Stemmere paa Skibsværfterne er Effektiviteten maalt i præsteret Arbejdsmængde steget til 20—46 pCt. fra 1914—27.

Forholdet indenfor Bogbinderfaget belyses maaske bedst ved at tage et enkelt bestemt Arbejde. Som De maaske ved, har et nyt Forlag udgivet en Illustreret Verdenshistorie i 6 Bind. Hvert Bind indbindes med Skindryg og Hjørner, og Ryggen pyntes stærkt med Guldforsiringer og forsynes med tofarvel Titlbund. Denne Bog indbindes for 34,7 Øre pr. Bind i Arbejdsløn, alt medregnet undtagen Transport af de løse Ark til Værkstedet og de færdige Bøger fra Værkstedet. I 1914 vilde Arbejdslønnen have beløbet sig til 24,5 Øre. Teknikken nu og dengang er den samme. Akkordprisen er saaledes steget 42 pCt. Ved dette Arbejde vilde en Bogbindersvend i 1914 have tjent 50 Øre, nu tjenes 182 Øre. Tilfældet er imidlertid ikke helt rent, fordi der i 1914 var mere Timeløn end i 1927, men da Arbejdet nu udføres paa samme Maade som i 1914 er Tallet dog et Udtryk for Stigningen i Arbejdsydelse, selv om en Del skyldes Overgang fra Timeløn til Akkordløn.

Indenfor Skibsfarten stilles ligeledes større Krav til den enkelte Arbejders Arbejdsydelse ved at Besætningernes Sammensætning ændres. Et Motorskib paa 2900 Tons havde f. Eks. i 1913 1 Baadsmand, 7 Matroser, 2 Letmatroser og 1 Ungmand, men i 1927 afskaffes Baadsmanden, og 2 Matroser erstattes med 2 Letmatroser.

Det er selvfølgelig udelukket, at disse forskellige Tal skal oplyse andet end en Tendens. Det er ikke min Tro at have bevist, at Effektiviteten i Almindelighed er steget med 20 eller 30 pCt., kun skal Tallene sandsynliggøre den Antagelse, at en betydelig Del af Stigningen i Timefortjenesten er begrundet ved en Stigning i Arbejdets Effektivitet, saa meget mere som de nævnte Eksempler forudsætter samme Teknik nu som i 1914, om end Arbejdets Tilrettelægning kan være undergaaet Ændringer.

Endelig har vi tilbage den sidste Mulighed, at Lønstigningen kan være opnaaet gennem en Overvæltning paa Vareprisen. Det er da straks indlysende, at denne Mulighed ikke kan foreligge, hvor den udenlandske Konkurrence bestemmer Prisen, der jo ikke ensidigt kan forhøjes; en Lønstigning kan i disse Fag da ofte kun føre til Arbejdsløshed eller som i Landbruget dækkes ved Driftsherrens Tab, men Materiale til Bevis for denne Paastand er utilgængeligt for andre end Arbejdsgiverne selv.

Anderledes for Hjemmefagene, der har Mulighed for gennem deres lokale Monopolstilling at overvælde en Lønstigning paa Varens Pris.

Vi finder da f. Eks., at 11 udprægede Hjemmefag har en gennemsnitlig Timefortjeneste i April Kvartal 1927 paa 1 Kr. 73 Øre, medens 11 udprægede Konkurrencefag samtidig kun opnaar en gennemsnitlig Timefortjeneste paa 144 Øre.

Man undgaar ikke Indtrykket af, at den høje Timefortjeneste i Hjemmefagene i nogen Grad maa være opnaaet gennem en Overvæltning paa Priserne, selv om der allerede i 1914 var en tilsvarende Forskel i Timefortjenesten mellem disse Fag, saaledes at Hjemmefagene med andre Ord har beholdt den Fortrinsstilling, de allerede havde naaet i 1914. Naar dette har kunnet lade sig gøre, maa det enten bero paa en tilsvarende Stigning i Effektiviteten eller paa, at Stigningen har kunnet overvælttes paa Prisen, idet Profitten i disse Fag ikke beskæres, men ligeledes overvælttes. En gros Pristallet for Hjemmemarkedsvare er da ogsaa 168 pr. Oktober 1927 mod 145 for Importvarer.

Den saaledes paabegyndte Udvikling er — som det vil være fremgaaet af det forannævnte — farlig, fordi Lønstigningen i disse Tilfælde vil blive baaret af andre Lønindtægter, hvis reelle Købekraft bliver saa meget mindre som de paa-gældende maa betale højere Pris for visse nødvendige Forbrugsgoder, saa den enes Brød bliver den andens Død.

Jeg mener hermed at have gjort sandsynligt, at den Lønstigning, der reelt er sket herhjemme, er blevet baaret dels ved Beskæring af andre Producenters Vederlag og af Driftsherregavinsten dels ved en Effektivitetsforøgelse paa mellem 20 og 30 pCt. og dels endelig ved en Prisforhøjelse for visse Varer, paa hvis Fremstilling der er lokalt Monopol.

Den Fordyrelse, som Arbejdskraften har været Genstand for paa ca. 50 pCt., synes saaledes for mindst de 30 pCt.s Vedkommende at kunne motiveres ved Stigningen i Effektiviteten, og en Del har uden Skade kunnet tages fra Driftsherregavinsten, blandt andet af den Margin, der allerede fandtes i 1914, og hertil kommer saa den Del, som Arbejderklassen har indhentet fra andre lønnede udenfor Arbejderklassen selv. Den Del af Stigningen, som ikke kan forklares ad disse Veje, beløber sig saaledes højst til nogle faa pCt. svarende til et Fald i Indekstallet for den reelle Timefortjeneste fra ca. 150 til ca. 140—45 eller deromkring. Forskellen synes ikke at motivere en generel Lønsækning, men vel nok en lokal og

speciel Tillem্পning her og der. For en udenforstaaende synes de danske Fagforeninger stærke nok til at variere deres Tariffer efter de enkelte Bedrifiers Formaaen.

Men endnu er det vigtige Spørgsmaal om, hvorvidt en Sænkning af Lønniveauet herhjemme vil betyde forøgede Arbejdsmuligheder ikke besvaret.

Dansk Erhverv beskæftiger i Øjeblikket ca. 80 pCt. af Landets Arbejdskraft, medens 20 pCt. gaar ledige. I et Samfund vil nu praktisk talt altid 4—5 pCt. være ledige paa Grund af normale Omskiftelser, Flytninger etc., en Procent, der i Tider med stærk teknisk Udvikling vil ligge højere end naar Udviklingen er mere jævn, og paa denne Aarstid yderligere ca. 2 pCt. paa Grund af Aarstiden. Det vil sige, at vore Overvejelser i Grunden kun angaar de 12—13 pCt., som burde være i Arbejde, idet de øvrige 7—8 pCt. ikke kan ventes at komme i Arbejde uden ganske ekstraordinære Foranstaltninger eller Tilstande.

Hvorledes vil nu en Lønnedsættelse virke? Der er her forskellige Muligheder. For det første kan man opnaa en bedre Kapacitetsudnyttelse i de Virksomheder, der er i Gang. Men her er det jo rigtignok den Prispolitik, Virksomheden følger, der afgør, om en mindre Lønsænkning vil virke stimulerende for Beskæftigelsen. For saa vidt den Antagelse, Professor Ohlin fremsætter i sin Pjece, at adskillige Virksomheder har holdt en Prispolitik, der giver lille Omsætning, men en relativ stor Avance, holder Stik, er det jo et aabent Spørgsmaal, om en mindre Lønnedsættelse vil bidrage til at ændre denne Politik. Større Betydning vil en Lønsænkning vel have for Igangsættelsen af nye Foretagender — specielt som Professor Ohlin ligeledes fremhæver, hvis det gøres sandsynligt, at nu falder Lønnen ikke længere. Dette rent psykologiske Moment burde maaske understreges ved Nationalbankens Tilsgagn om, at man vilde søge at holde Prisniveauet konstant eller dog i samme Forhold til Udlandets som nu. Jeg tror dette, at Driftsherren faar Sikkerhed for, at baade Pris- og Lønniveau ligger fast, spiller en meget betydelig Rolle, hvorfor ogsaa de Forhandlinger, der skal føres, bør tilendebringes hurtigst muligt, saa længe de staar paa, bliver intet nyt paabegyndt.

Og saa er der jo endelig alle de Arbejder, hvis Værdi i og for sig er ringe, men som man lader udføre, naar Arbejdslønnen er lav, f. Eks. Husreparationer, Jordforbedring, Optagning af Sten o. lign. At Lønnen endelig skulde falde saa langt, at Driftsherren foretrak en lavere, mere arbejdskrævende

Teknik, skal jeg lade ligge som uigennemførlig og ikke ønskelig.

Om Arbejderklassen derfor som Helhed vilde tjene ved en Lønnedsættelse paa f. Eks. 10 pCt., hvis der ved denne skabtes Sikkerhed for, at Halvdelen af de Ledige fik Arbejde, er vel muligt og — jeg tror — sandsynligt, hvis ikke Lønnedsættelsen forsvinder uden at paavirke Prisniveauet.

Dr. Ernst Wigfors har ganske vist i en Artikel i et svensk Tidsskrift undersøgt Forholdet for Sverrigs Vedkommende og fundet, at Arbejderklassen som Helhed taber derved, men hans Beregninger tager netop heller ikke Hensyn til Produktionsforøgelsen og Sænkningen af Prisniveauet.

Men afgørende for, om en Lønnedsættelse vil bevirke en Nedgang i Ledigheden, er jo dernæst, om det dermed for Arbejdsgiverne skabte Incitament vil være stærkt nok til at overvinde de endnu fra Depressionstiden overleverede Ledighedsaarsager saasom Frygt for yderligere Prislefald, Vanskeligheder med forskellig unormal Import o. lign., hvilket ikke synes sandsynligt.

Men yderligere kræves, at de økonomiske Forhold formaar at tilpasse sig til de lavere Lønninger. Arbejderne skønner aabenbart paa deres Side, at Gnidningsmodstanden i Produktion og Omsætning vil være saa stor, at de foretrækker at bevare Lønniveauet og saa afvente Teknikkens og Organisationens Tilpasning til det bestaaende Lønniveau. Og der er jo intet der taler for, at Omsætningen hurtigere vil tilpasse sig til det lavere Lønniveau end Produktionen til det bestaaende højere.

Jeg kan her ikke forbigaa Detailavancen — der jo netop i denne Henseende — for Tilpasningen — spiller en Rolle. Vel har denne Avance ingen Betydning, hvor Talen er om vore Erhvervs Konkurrenceevne overfor Udlandet, for saa vidt Avancen paa hjemlige og fremmede Varer er den samme, idet det da kun er Fabrikationsomkostningerne, det kommer an paa. Men hvor Talen er om Fordelingen af et Samfunds Produktion er det klart, at Detailavancen maa afholdes af det samlede Produktionsresultat, fordi Varen gaar ud i Samfundsbyttet til Detailprisen og ikke til Fabrikspris. Det er derfor klart, at Omsættningens Avancekrav, der indgaar som en beregnelig Reproduktionsomkostning, kan hindre en Produktion og forarsage Arbejdsløshed, lige saavel som den egentlige Arbejds-løn og kan gøre det dyrere for Eksportindustrien, idet Arbejderne søger at fastholde den af Detailprisen bestemte Omkostning for Levestandarden.

Chancerne for, at en Lønnedsættelse skal bevirke en betydende Nedgang i Ledigheden, er saaledes ikke saa særlig store. Og det Professor Ohlin tilsigter med sit Forslag om en midlertidig Lønnedsættelse er jo i og for sig ikke saa meget Nedgangen i Omkostning som det psykologiske Incitament, der ligger i, at Arbejdslønnen senere skal stige igen. Dette Incitament er det væsentlige, men kan sikkert lige saa godt opnaas ved en Udvidelse af Kreditten, ved en forsigtig Inflation. Nationalbanken har jo dog i de sidste Aar vist, at den formaar at lukke Porten for Seddeludstrømningen, naar ikke netop, for at bruge Dr. Ussings Udtryk, Værtens Søn er kommet i Klemme i Porten.
